

DEMOKRAT ÖĞRENCİ NASIL YETİŞTİRİLİR

Doç. Dr. İbrahim Ethem BAŞARAN*

Osmanlı Devleti'nin mutlakiyet yönetimini yıkıp Cumhuriyet'i kurduğundan bugüne kadar Türk Ulusu kendine yaşam yolu olarak seçtiği demokrasiyi yerleştirme çabasını sürdürmektedir. Demokrasi, Türk Ulusu için artık vazgeçilmez bir yaşamdır. Ama Türk Demokrasisi'nin gereken düzeyde gelişmesi ve benimsenmesi için toplumsal kurumların yeterince çaba gösteremediği de gözlenmektedir. Toplumsal kurumların bu konuda en önemlisi sayılan eğitim kurumunun demokrasiyi geliştirmek, yaymak ve benimsetmek için gösterdiği çaba yeterli düzeyde değildir.

Demokrasi Nedir?

Demokrasi, en yaygın ve yalın tanımıyla, halkın kendi kendini, kendisi için yönetmesidir. Demokrasinin istenen nitelikte gerçekleşebilmesi için birbirine dayalı ve birbiriyle iç içe olan üç koşulu vardır:

1. Demokratik yönetimin kuralları ve işleyişi ussal olmak zorundadır. Demokraside akılcılığın seçilmesi hem insana saygının hem de doğru yolu aramanın gereğidir. Toplumun çoğunluğunun istediği ama kimi kez toplumun zararına olabilecek canalcı konularda akılcılık yönetime doğru yolu göstermek için gerekmektedir.

2. Demokratik yönetim "yol gösterici" olarak bilimi seçmek zorundadır. Bilimin ve teknolojinin yeni bulgularına uyamayan bir yönetim çağdaş olamaz. Çağdaş olamayan bir yönetim ise toplumun gelişmesini ve gönencini gereken düzeyde sağlayamaz.

3. Demokratik yönetim evrensel insan haklarına ve hukuka uygun işlemek zorundadır. Hukukun üstünlüğü demokrasinin vazgeçilmez özelliğidir. Ayrıca demokratik yönetim insana saygı ilkesinin gereği olarak da insan haklarına uygun işlemelidir.

*Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü Öğretim Üyesi

Eğitim sisteminin *görevi* bu koşullarla işleyen demokrasiye, demokrasinin gerektirdiği nitelikte, yurttaşlar yetiştirmektir. Çünkü demokrasinin gerektirdiği niteliklere halkın çoğunluğunca ulaşamadığında, demokrasinin kuralları, çoğunluğun sahip çıkmaması yüzünden, yozlaştırılabilmektedir. Yozlaşan demokrasi ise kolaylıkla otokrasiye dönüşebilmektedir.

Demokrasi, özelliği gereği yaşanılarak öğrenilen bir yaşam biçimidir. Demokrasiyi yaşam yolu olarak seçen insanlar, demokrasinin kurallarını uygularken hata yapmayı göze alabilmelidirler. Çünkü demokrasiyi yaşamak demek insanın, demokrasiye uymayan davranışlarını düzelterek kendini geliştirmesi demektir. Bu yüzden eğitim sistemi yukarıdaki görevini yerine getirebilmek için öğrencilerine okulda buldukları sürece demokrasi eğitimi vermek yükümlülüğündedir. İnsanı demokratlaştıran nitelikler ancak sürekli bir eğitimle kazanılabilmektedir.

İnsanı Demokratlaştıran Nitelikler Nelerdir?

Bir insanı demokratlaştıran nitelikler değişik yönden irdelenerek değişik biçimde sıralanabilmektedir. Konumuz eğitim olduğu için, öğrencilerin eğitimi süresince yaşayarak kazanabilecekleri nitelikler, baş başlık altında, aşağıda kümelenmiştir.

1. Demokrat insan düşüncesini özgürce söyler.

Düşünce özgürlüğü demokrasinin temelidir. İnsanlar kendilerine, üyesi oldukları topluma ve insanlığa ilişkin duygularını özgür olarak antabilmeli; sorunlarını söyleyebilmeli; isteklerini dile getirebilmelidirler. İnsanlar düşüncelerini yeterli oldukları ve özgürce seçtikleri yollarla anlatabilmelidirler. Anlatma biçimi (sözle, yazıyla, renkle, çizgiyle, devinimle, biçimle) ne türde olursa olsun engellenmemelidir. Demokrasi, düşünce özgürlüğünü sağlamak için insanlarca geliştirilmiş bir yaşam yoludur. Ayrıca demokrasinin geliştirilebilmesi için de düşünce özgürlüğüne gereklilik vardır.

İlkokuldan üniversiteye kadar, öğretmenlerin, eğitimcilerin genel yakınmalarından biri de öğrencilerin gerek yazıyla gerekse sözle kendilerini yeterince anlatamamalarıdır. Okullarda gerekli olan anlatım yolları daha çok yazılı ve sözlü anlatım olduğu için yakınma da bunlar için olmaktadır. Oysa öğrencilerin çoğunluğunun öbür anlatım yollarında da pek becerikli olmadıkları gözlenebilmektedir. Bu yakın-

malar bile okulların öğrencilerine anlatım yeterliğini kazandırmada başarılı olamadıklarını göstermek için yeterlidir. Bu yargıyı doğrulayan gözlemler de vardır.

İnsanda anlatım beceresi, ya anlatacak bir düşüncesi olmaması ya da anlatmaya ortam bulamaması yüzünden gelişmemektedir. Bunlardan birincisinin kitle düzeyinde değil, ancak bireysel düzeyde görülmesi söz konusudur. Ama anlatım becerisinin gelişmemesinin asıl nedeni öğrencilerin okullarında düşüncelerini anlatacak yeterli ortama sahip olamamalarıdır.

Eğitim sisteminin benimsediği siyasa ve okullarda uygulanan yöntem öğrencileri önceden belirlenmiş konularda, sınırlı düzeyde bilgi edinmeye yöneliktir. Öğrencilerin kendilerine ve topluma ilişkin konularda ve sorunlarda düşüncelerini söyleyebilecekleri bir ortam okullarda oluşturulamamaktadır. Uslu, istenileni yapan, suskun, dersinin dışında bir konu ile ilgilenmeyen, başkalarının düşüncelerini dinlemeye, okumaya eğilim göstermeyen öğrenci yetiştirme okullarda yeğlenmektedir. Böyle bir yetiştirme biçimi öğrencileri demokrasi ile bağdaşamayan bir hoşgörüsüzlüğe itebilmektedir. Demokrasinin işlemesi için, dogmatik insana değil, hoşgörülü insana gereklilik vardır.

2. Demokrat insan başkalarıyla işbirliği yapmakta beceriklidir.

İnsanın başka insanlarla birlikte yaşama zorunluluğunun ortaya çıktığı günden bu yana, insanoğlunun geliştirebildiği, insan onuruna en yakışan yaşama biçimi demokrasidir. Demokraside her insan kendi sorunları için gerektiğinde toplumsal kurumların, birimlerin yardım edeceğine güvenir. Yine demokraside her insan başkalarının sorununa yardım etmek yükümlülüğünü taşır. Demokraside yönetim, her üyenin yönetime katılmasıyla gerçekleşir. Demokraside üretimin gerçekleştirilmesi; ulusun güvenliğinin sağlanması; ulusal kaynakların geliştirilmesi, kullanılması; ulusal birliğin sağlanması; toplumun gönençe kavuşturulması gibi toplumsal olgular her üyenin işbirliğini gerektirir. Bu yüzden her yurttaş böylesine gerekli olan işbirliğinde becerikli olmak zorundadır.

Bu konudaki gözlemler ve genel kanı ilkokuldan üniversiteye varıncaya dek öğrencilerin birlikte çalışmayı, işbirliği yapmayı bilmediklerini göstermektedir. Okullarda öğrencileri birlikte çalışmaya ve işbirliği yapmaya alıştıran küme ve takım çalışmaları yeterin-

ce yapılmamaktadır. Aslında anlatma-dinleme yöntemine dayanan bir öğretim ortamında küme ve takım çalışmasına da gerek kalmamaktadır. Ayrıca kalabalık sınıflarda bu tür çalışmalara olanak bulunmamaktadır. Eğer öğrenciler küme çalışması yapmak zorunda kalırlar ise, üniversitede bile, içlerinden birinin yaptığı ödevi imzalamaktan çekinmemektedirler. Böyle bir tutum giderek insanın özgür düşünme yeteneğini azaltarak düşünen bir başkasının kanadı altına girmesine yol açabilmektedir.

3. *Demokrat insan öğrenmeye, araştırmaya tutkundur.*

İnsanın öğrenmeye araştırmaya tutkunluğu doğuştan gelmektedir. İnsanoğlu bu kalıtımı aracılığı ile kendi kültürünü yaratmıştır. Soru sorma, sorunun yanıtını arama çocukların olduğu kadar yetişkinlerin de öğrenme yoludur. Öğrenme ve araştırma düşünmenin kaynağıdır. Gerçeklerin bulunması, sorunların çözülmesi öğrenme ve araştırmaya dayanır. İnsan öğrenme ve araştırma yoluyla kendine ve içinde yaşadığı evrene ilişkin şimdiki bilgi birikimini oluşturmuştur.

Eğitim sistemi, çocukların doğuştan getirdikleri öğrenme, araştırma güdülerini destekleyeceği yerde, uyguladığı yöntemlerle körlüğe yönelik çalışmaktadır. Öğrenciler derslerle ilgili sınırlı konularda sorularına yine çok sınırlı yanıtlar bulabilmektedirler.

Çağdaş eğitim görüşüne göre öğrencilere belli bazı alanlarda birikmiş ve zamanla değişebilecek bilgileri öğretmekten çok onlara şimdiki ve gelecekteki yaşamları için anahtar olacak "öğrenmeyi" ve "sorun çözme"yi öğretmelidir. Öğrenmeyi öğrenen, sorun çözmede becerikli insanların kendilerine gerekecek her bilgiyi arayıp bulması kolaylaşmaktadır.

4. *Demokrat insan kendinin ve toplumunun sağlığını korur.*

Birleşmiş Milletler Sağlık Örgütü'nün evrensel tanımıyla sağlık, "insanın beden, akıl ve sosyoekonomik yönden hastalıklardan arı olmasıdır". Sağlıklı bir toplum sağlıklı üyelerden oluşur. Sağlıksızlık, insanın kendi amaçlarını gerçekleştirmesini engellediği kadar, toplumun bir üyesi olarak toplum içindeki işlevlerini yerine getirmesini de engeller. Bu yüzden demokrat insan kendinin ve toplumunun sağlığını korumayı, hastalıklarını sağaltmayı, çevresini güzelleştirmeyi, doğayı korumayı bir görev olarak yüklenir.

İnsanın ve toplumun sağlığının korunması hemen hemen eğitim sisteminin konularının dışında bırakılmış gibidir. Öğrenciler hemen hiç bir düzeyde sağlık eğitiminden geçmemektedirler. Son yıllarda okullara bu konuda konulan dersler de kimi sağlık bilgilerinin öğretilmesine dayalı olduğundan sağlık eğitimi niteliği göstermemektedir. Bir toplumun, sağlıklı üyeleri ne denli çoğalırsa demokrasi de o denli sağlıklılaşır.

5. *Demokrat insan üreticidir.*

İnsanın hayvanlardan üstünlüğü yaşamını iyileştirmek, güzelleştirmek için kültürel değerler yaratmasıdır. İnsan kendi geçimini sağlamak ve toplumunu yaşatmak için bir meslek sahibi olarak işbölümüne katılmak zorundadır. Yaşama gereklerini kendi kaynaklarından sağlayamayan toplumlar ekonomik bağımsızlıklarını yitirerek başka toplumların kanadı altına girmek zorunda kalırlar. Böyle bir durumda, toplumların demokrasileri yozlaşarak otokraziye dönüşür.

Demokrat insan, mal, hizmet ve düşünce üreterek toplumunun yaşamasına katkıda bulunmak zorundadır. Üretilen her değer, insanın, toplumun ve insanlığın gelişmesine katkıda bulunur; eskiyen değerlerin yerini alarak kültürel değerlerin yenileşmesini sağlar. Demokrat insan üretimde insan emeğinin değerini ve insanın sahip olabileceği tek değer kendi emeği olduğunu bilir; emeğin hakkını verir.

Şimdiki eğitim sisteminin yönelimi üretici yetiştirmekten çok tüketici yetiştirmektir. 1960'lı yıllardan bu yana üretici yetiştirmeye yönelik çalışmaların istenilen sonuca ulaştırılmadığı görülmektedir. Teknik eğitim özlenen düzeye ulaştırılmamış, iş eğitimi okulların işlevi olmaktan çıkmıştır. Ortaöğretim ve yükseköğretim okullarından mezun olan gençliğin işsizlik sorunu giderek büyük boyutlara ulaşmaktadır. Okulda işin, çalışmanın, emeğin değeri öğretilmemektedir.

Sonuç

Eğitim sistemimiz genel olarak demokrat insanı yetiştirmeye elverişli değildir. Batı ülkeleri ile karşılaştırıldığında demokrat insan yetiştirmede çok gerilerde kaldığımız ortaya çıkmaktadır. Dış ülkelere gelen gözlemcilerin ve dış ülkeleri inceleme olanağı bulan eğitimcilerin yazdıkları bunu açıkça ortaya koymaktadır. Öbür

yandan bu konuda geçmişte çok değerli uygulamalar yapıldığı da bir gerçektir.

Okullarımızı giderek daha otokratik bir ortama iten nedenler pek çoktur. Bunlardan en önemlisi olarak aile ve toplumsal yapımızın ataerkil nitelikte olması; uzun yıllar süren mutlakiyet yönetim biçiminin sönmeyen etkisi; eğitim yönetiminin otokrat yapıda olan genel yönetimden soyutlanamaması; otokrat yönetimin, alışık olmaları yüzünden yönetmenlere daha kolay gelmesi sayılabilir.

Eğer demokrasiyi yaşamak, giderek daha demokrat bir ulus olmaya yönelmek istiyorsak öğrencilerimizi daha demokrat yöntemlerle, demokrat bir ortamda yaşatarak yetiştirmek zorundayız. Yoksa demokrasinin yararlarına kavuşmamız yetersiz kalacaktır.

Demokrasiyi yaşamak ve yaşatmak yalnız eğitim sisteminin görevi de değildir. Demokrasinin yerleşmesinde, yayılmasında ve benimsenmesinde, demokrasi eğitiminin gerçekleştirilmesinde okulların işlevi büyük olmakla birlikte öbür toplumsal kurumların da işlevlerinin olduğunu unutmamak gerekir.